

Vysoká škola báňská – Technická univerzita Ostrava
Fakulta elektrotechniky a informatiky
Katedra informatiky

Implementace efektivních datových struktur
Implementation of Efficient Data Structures

2014

Jiří Znoj

Text na této stránce nahradit zadáním. V černých deskách originálem, v kroužkové vazbě kopií, v el. verzi KVALITNÍM scanem (žádné fotografie z mobilního telefonu!).

Předchozí stránka je první list práce, ale ještě před ní jsou černé desky, jejichž vzhled je definován na stránkách fei: <http://www.fei.vsb.cz/cs/okruhy/studium-a-vyuka/informace-pokyny/pokyny-zpracovani-bp-dp>

Hned po titulním listu následuje zadání, v tištěné verzi originál zadání s razítky a podpisy, které si student vyzvedne na sekretariátu před svázáním práce, v elektronické verzi student zde vloží kvalitní obrázek (scan) originálu zadání.

Název bakalářské/diplomové práce na titulní straně musí být shodný s oficiálním zadáním, které je podepsané děkanem fakulty a vedoucím katedry. Toto zadání studenti obdrží na své oborové katedře.

Zadání bakalářské/diplomové práce obsahuje vedle jména řešitele a údajů o zadávající instituci především název tématu (český i anglický název), příslušný obor, stručnou charakteristiku problematiky úkolu, cílů, kterých má být dosaženo, základní literární prameny a jméno vedoucího bakalářské/diplomové práce.

Zadání dále obsahuje datum zadání a termín odevzdání. Vedoucím bakalářské/diplomové práce může být i osoba, která není zaměstnancem VŠB-TU Ostrava.

Prohlášení studenta

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně. Uvedl jsem všechny literární prameny a publikace, ze kterých jsem čerpal.

V Ostravě dne: 13. července 2014

.....

podpis studenta

Poděkování

Rád bych poděkoval Ing. Danielu Robenkovi za odbornou pomoc a konzultaci při vytváření této bakalářské práce.

Dále bych rád poděkoval svým rodičům za podporu při studiu.

Abstrakt

Zde napíšete v kostce o čem ta práce je, tj. Shrnutí práce zabírající prostor přibližně 10 řádků. Abstrakt a klíčová slova uvádějte jak v českém tak i anglickém jazyce.

Popište, z jakých předpokladů či podmínek vycházíte, jaký je současný stav problému. Dále čeho chcete v práci dosáhnout (co chcete vytvořit a proč, k čemu to bude dobré) / (co chcete změnit a čím bude vaše řešení lepší oproti stávajícím, resp. komerčním řešením) / (pokud budete v práci měřit, měli byste měřením prakticky ověřovat nějaký výpočet nebo simulaci, specifikujte tedy, odkud plynou výsledky, které ověřujete). Popište, jaké prostředky předpokládáte, že k řešení práce použijete.

Klíčová slova

Za nadpisem Klíčová slova je uveden výčet klíčových slov oddělených středníkem s pravostrannou mezerou (;). Klíčovým slovem rozumíme i pojem vyjádřený více slovy.

Do termínu odevzdání bakalářské/diplomové práce student poskytne rovněž elektronickou podobu textu klíčových slov a abstraktu podle pokynů oborové katedry jak v českém, tak v anglickém jazyce do informačního systému EdISoN.

Abstract

Abstract in English

Key words

Keywords in English

Seznam použitých zkratek

Zkratka	Význam
MBR	minimum bounding rectangles = minimální ohraničující obdélníky
CPU	procesor

Obsah

Úvod.....	- 9 -
1 Datové struktury.....	- 10 -
1.1 Abstraktní datové typy	- 10 -
1.2 Prvky datových struktur	- 10 -
1.3 Operace nad prvky datových struktur	- 10 -
2 Nelineární datové struktury – stromy	- 11 -
2.1 Binární stromy	- 11 -
2.1.1 Binární vyhledávací strom	- 11 -
2.2 Dokonale vyvážené stromy.....	- 13 -
2.3 AVL stromy.....	- 13 -
2.4 2–3–4 stromy	- 14 -
2.5 Red–Black stromy	- 14 -
2.6 B–stromy	- 17 -
2.6.1 B–strom	- 17 -
2.6.2 B+ strom	- 18 -
2.7 R–stromy	- 19 -
3 Implementace.....	- 22 -
3.1 Git	- 22 -
3.2 Rozhraní a prostředí	- 23 -
3.3 N–gram.....	- 23 -
3.4 Implementace B+ stromu	- 24 -
3.5 Implementace R–stromu.....	- 26 -
4 Měření efektivity struktur	- 30 -
5 Závěr	- 32 -
Použitá literatura.....	- 33 -

Úvod

První kapitola práce má název Úvod. Slouží k zasazení řešené problematiky do širšího kontextu a v podobě stručného obsahu jednotlivých kapitol definuje strukturu písemné práce. Šablona obsahuje formátování, podle Závazných pokynů na stránkách FEI <http://www.fei.vsb.cz/cs/okruhy/studium-a-vyuka/informace-pokyny/pokyny-zpracovani-bp-dp>. Rozsah úvodu BP je doporučena cca půl strany A4, u DP cca 1 A4.

1 Datové struktury

Datová struktura je množina dat sloužící k jejich uchovávání a uspořádání. Pokud se velikost datové struktury může měnit, tak říkáme, že má dynamický charakter. Datové struktury mohou být lineární (pole, zásobník, fronta, seznam) či nelineární (stromy, grafy). Výběr datových struktur je pro vývoj programů často stěžejní. Výběr struktury ovlivňuje množství použité paměti, čas potřebný k operacím pro práci s daty, jakými jsou vkládání do datové struktury, vyhledávání dat či jejich odstranění. Různé datové struktury mají své specifické operace pro práci s daty. [1][3]

1.1 Abstraktní datové typy

Datové struktury, kterými se budeme zabývat, jsou abstraktní datové typy. Umožňují totiž sestavení programů s velkou mírou abstrakce. Jedná se o datové typy, ke kterým přistupujeme skrze jejich rozhraní, aniž bychom museli znát jejich konkrétní implementaci. [3]

1.2 Prvky datových struktur

Jednotlivé prvky datových struktur mohou být různé. Může se jednat o jednoduché typy (primitivní datové typy) či celé třídy s komplikovanou vnitřní strukturou.

Jednotlivé prvky lze od sebe na základě nějaké jejich vlastnosti rozlišovat porovnávat a tím pádem také uspořádat. [1]

1.3 Operace nad prvky datových struktur

Operace mohou být pro různé datové struktury různé. Obecně však lze operace rozdělit na 2 typy: dotazy a modifikující operace. [1]

Dotazy vrací nějakou informaci o datové struktuře. Nejčastějšími dotazovacími operacemi jsou:

- DS.Search(k): vyhledávání prvku k v datové struktuře DS,
- DS.Min(): nalezení minimálního prvku v uspořádané datové struktuře DS,
- DS.Max(): nalezení maximálního prvku v uspořádané datové struktuře DS,

Modifikující operace mění datovou strukturu. Nejčastějšími modifikujícími operacemi jsou:

- DS.Insert(x): vložení prvku x do datové struktury DS,
- DS.Delete(x): odstranění prvku x z datové struktury DS.

2 Nelineární datové struktury – stromy

Graf je soustava bodů (říkáme jim uzly nebo vrcholy), z nichž některé dvojice jsou propojeny (těmto spojnicím říkáme hrany). [2]

Souvislý graf, jenž je acyklický (neobsahuje jako podgraf žádnou kružnici), nazýváme strom.

Kořenový strom je takový strom, který má jeden odlišný uzel. Tento uzel nazýváme kořen. Spojení jednoho uzlu s jiným nazýváme cesta bez ohledu na to, jestli se na tomto spojení nachází další uzly či nikoliv. Máme-li cestu mezi kořenem a libovolným jiným uzlem x , pak říkáme, že x je následovník kořene. Všechny uzly na této cestě od kořene k uzlu x jsou předchůdci uzlu x . Existuje vždy právě jedna cesta z jednoho uzlu ke každému jinému uzlu ve stromu.

Pokud mezi nějakým uzlem a kořenem není žádný jiný uzel, pak tento uzel nazýváme potomkem kořene. Každý uzel s výjimkou kořene má právě jeden uzel, který uzlu předchází. Takový uzel nazýváme rodičem.

Uzel, který nemá žádné potomky, nazýváme list, nebo listový uzel. Uzel s potomky je pak vnitřní uzel. Pro další uzly ve stromu používáme obdobné názvy jako v rodokmenu. Například rodiče, který je rodičem uzlu x , nazýváme prarodičem uzlu x . Ve stromu můžeme najít třeba i sourozence, což jsou uzly, které mají stejného rodiče a strýce. Strýc uzlu x je sourozenec rodiče uzlu x .

Pokud v každém uzlu musíme mít určitý počet potomků ve specifikovaném pořadí, pak tento strom nazýváme M -ární strom. Toto pravidlo však často neplatí pro kořen a vnější uzly – listy. [1][3]

2.1 Binární stromy

Binární strom je složen z uzlů majících dva potomky. Každý uzel s výjimkou kořene binárního stromu má právě jednoho rodiče. Pro každý uzel platí pravidla binárního stromu. Každý potomek je buď levým, nebo pravým podstromem binárního stromu. Kromě potomků pak každý uzel obsahuje nějaká data s výjimkou listů, které mohou být prázdné (pro dodržení podmínky, že každý uzel má právě 2 potomky).

2.1.1 Binární vyhledávací strom

Binární vyhledávací strom je takový binární strom, který má potomky seříděny podle nějakého klíče. Toto seřídění je pak stejné pro všechny uzly v daném binárním vyhledávacím stromu. Levý potomek tedy bude vždy dle tohoto porovnání menší než pravý.

Většinou nevíme dopředu nic o klíčích binárního vyhledávacího stromu, dle kterých pak budou ve stromu přibývat nové uzly a které tedy budou strom formovat. Může se tedy stát, pokud budou přibývat uzly s klíči, které jsou seřazeny vzestupně (nový uzel se vždy zařadí jako nejpravější uzel stromu) či sestupně (nový uzel se vždy zařadí jako nejlevější uzel stromu).

Takový strom pak degraduje na lineární seznam a k nalezení prvku je zde potřeba průměrně $\frac{n}{2}$ porovnání. V nejhorším případě je potřeba až n porovnání.

Vyhledávání v Binárním vyhledávacím stromu probíhá zavoláním metody vyhledávání na kořen tohoto stromu. Pokud se klíč tohoto uzlu shoduje s hledaným, pak byl uzel úspěšně nalezen. Pokud je vyhledávaný klíč větší nežli klíč v aktuálním uzlu a neexistuje pravý potomek, tak vyhledávání končí neúspěšně, což znamená, že uzel nalezen nebyl. Pokud však pravý potomek existuje, tak je rekurzivně volána metoda vyhledávání na tomto pravém potomkovi. Analogicky pokud hledaný klíč je menší jak klíč v aktuálním uzlu a neexistuje levý potomek, pak se hledaný klíč ve stromu nenachází. Pokud levý potomek existuje, tak je na něj rekurzivně volána metoda vyhledávání. Časová složitost vyhledávání je závislá na hloubce daného stromu. Průměrná složitost je logaritmická, ale pokud je strom degradovaný, tak v nejhorším případě může být k nalezení prvku potřeba projít až n položek. Časová složitost jev tomto případě tedy lineární.

Vkládání do Binárního vyhledávacího stromu je obdobné jako vyhledávání. Vkládaný prvek je nejprve vyhledán, a pokud hledání končí úspěšně, tak je do stromu vkládán klíč, který se zde již nachází. Takový klíč nazýváme duplicitní klíč nebo duplicita. Pokud by vyhledávání skončilo neúspěšně (tedy potomek, na který by se volala metoda vyhledávání, neexistuje), tak se právě zde vytvoří nový uzel s klíčem, který je do stromu vkládán a který byl rovněž použit pro vyhledávání, jenž skončilo neúspěšně.

Jestliže je ve stromu povoleno vkládání duplicitních prvků, tak při vkládání je potřeba upravit podmínku pro rozhodování na kterou stranu se prvek umístí. Pokud je klíč vkládaného prvku shodný s klíčem aktuálního uzlu, tak bude vložen vždy jako pravý (případně vždy jako levý) potomek. Pokud již jeden neexistuje, tak bude metoda pro vkládání volána vždy na pravého (případně vždy levého) potomka. Při vyhledávání, pokud je dosaženo uzlu s klíčem stejným, jako je klíč vyhledávaného prvku, tak se bude pokračovat ve vyhledávání na pravém (případně levém, v závislosti na implementaci vkládání) potomkovi.

Rušení uzlu opět nejdříve zahrnuje jeho vyhledávání. Pokud prvek není nalezen, pak tato procedura končí. Pokud je prvek nalezen, pak další postup záleží na počtu potomků. Pokud rušený uzel nemá žádného potomka, pak jej lze odstranit bez jakékoli další akce. Pokud má uzel jednoho potomka, pak se rodič rušeného uzlu stane rodičem toho uzlu, který byl potomkem uzlu rušeného. Potomek rušeného uzlu se tak stane potomkem uzlu, který je rodičem od rušeného uzlu. Po vytvoření této vazby je možné rušený uzel odstranit. Jestliže má rušený uzel 2 potomky, pak máme dvě možnosti. Buď nahradíme rušený uzel nejpravějším uzlem levého podstromu, nebo nejlevějším uzlem pravého podstromu. Nejpravější (respektive nejlevější) uzel nalezneme rekurzivně tak, že projdeme levý (respektive pravý) podstrom rušeného uzlu a pokud existuje pravý (levý) potomek, tak je navštíven a rekurzivně se opět následuje pravým (levého) potomkem až do té doby, dokud takový potomek existuje. Poslední uzel, tedy ten, který již nemá pravého (levého) potomka je nejpravější (nejlevější) potomek.

2.2 Dokonale vyvážené stromy

Nejhorší případy pro sestavení binárního vyhledávacího stromu jsou takové, kdy vkládáme položky, které jsou již seřazené, mají velké množství duplicitních klíčů (pokud jsou samozřejmě ve stromu povoleny), jsou opačně seřazené, nebo alternují klíče s velkými a malými hodnotami. V takových případech strom degraduje a stává se i pro relativně malý počet položek vysokým. Vyhledávání v takovém stromu je tak pomalé v porovnání se stromem, který obsahuje stejný počet položek, ale má lepší strukturu – tedy není tak vysoký. [3]

Dokonale vyvážený strom je takový strom, který má počet uzlů v levém podstromu stejný jako v tom pravém, nebo se jejich počet liší maximálně o jeden. Toto pravidlo platí pro každý uzel takového stromu. V každé úrovni, kromě poslední, se nachází maximální počet uzlů. Výška stromu je tedy vždy $\log_2 n$.

Dokonale vyvážené stromy jsou velmi výhodné pro vyhledávání, jelikož složitost vyhledávání se v nejhorším případě rovná délce nejdelší cesty ve stromu. Nejdelší cesta ve stromu je zde cesta od kořene k nejlevějšímu listovému uzlu. Obecně se však jedná o cestu od kořene k listu, který leží v nejnižší úrovni stromu. Díky tomu, že dokonale vyvážený strom má pro všechny listy cestu stejně dlouhou, lišící se maximálně o 1, tak je tato cesta nejkratší v porovnání s jinými stromy, jejichž uzly mají stejný stupeň. Průměrný počet porovnání k nalezení uzlu v takovémto stromu je $\log_2 n$, kde n je počet uzlů a základ 2 udává počet potomků každého uzlu.

Velkou nevýhodou dokonale vyvážených stromů je odebrání, nebo přidání nového uzlu. Tato akce je časově náročná, jelikož téměř vždy naruší dokonalou vyváženost stromu a vyžaduje tak jeho přestavění. Dokonale vyvážené stromy tak používáme v případech, kde se po sestavení stromu jejich struktura již nemění, nebo mění jen minimálně.

2.3 AVL stromy

AVL stromy jsou vyvážené stromy. Jsou to takové binární stromy, u kterých se délka nejdelší cesty levého podstromu a délka nejdelší cesty pravého podstromu liší maximálně o 1. Na rozdíl od dokonale vyvážených stromů není nutné při každém vkládání/rušení uzlu strom znovu konstruovat. Pokud však přestane platit podmínka vyváženosti je potřeba strom opravit.

Pro každý uzel si uchováváme informaci o jeho vyváženosti a v případě potřeby jej opravíme za pomoci rotace.

Rotace je operace, při níž dochází k výměně pozice rodiče a potomka takovým způsobem, aby byl strom opět vyvážený a zároveň aby bylo zachováno pravidlo binárního vyhledávacího stromu, že má rodič vlevo potomka s menším klíčem a vpravo potomka s klíčem větším než je klíč rodiče. Rotace rozlišujeme na jednoduché a dvojité. Jednoduchá rotace je buď pravá RR, nebo levá LL. Pravá rotace RR je operace, při níž se z rodiče stává levý potomek a současně z jeho původně pravého potomka se nově stává rodič. Levá rotace LL je pak operace, při níž se z levého potoka stává rodič a z rodiče pravý potomek. Dvojitě rotace rozlišujeme dvě a to LR a RL. Při LR rotaci je nejdříve provedena levá rotace s tím, že levý potomek původního pravého

potomka (nynějšího rodiče) se stane pravým potomkem původně rodiče (nynějšího levého potomka) a následuje pravá rotace rodiče nového rodiče. RL rotace je opět nejdříve pravá rotace s přesunem pravého potomka od původního potomka (nynějšího rodiče) k původnímu rodiči (nynějšímu pravému potomku) jako jeho levý potomek. Následuje levá rotace rodiče od nového rodiče (původního levého potomka). [1]

Při rušení uzlu, pokud strom přestane být vyvážený, je opět potřeba strom opravit za pomoci zde popsaných rotací.

2.4 2–3–4 stromy

2–3–4 strom je takový strom, který obsahuje 3 typy uzlů. 2–uzel, 3–uzel a 4–uzel. Číslo uvedené u názvu jednotlivých uzlů říká, na kolik potomků daný uzel ukazuje. 2–uzel tedy ukazuje na 2 potomky, 3–uzel na 3 potomky a 4–uzel na 4. Každý z těchto uzlů má počet klíčů na kolik potomků ukazuje - 1, tedy 2–uzel je standardní uzel binárního stromu s 1 klíčem a dvěma potomky, kdežto 3–uzel obsahuje 2 klíče a 4–uzel klíče 3.

Vkládání do takového stromu probíhá tak, že nalezneme pozici kde by se měl uzel nacházet a pokud je zde 2–uzel, tak je do něj nový klíč přidán a stává se tak z něj 3–uzel. Obdobně je tomu u 3–uzlu, ze kterého se analogickým způsobem stane 4–uzel. V případě že se na místě kam chceme klíč vložit nachází 4–uzel, je tento uzel rozdělen. Rozdělení uzlu je provedeno vložením prostředního klíče do rodiče a z krajních klíčů se stanou potomci. Do jednoho z těchto potomků je nově vkládaný klíč vložen (v závislosti na porovnání s klíčem, který byl vložen do rodiče).

V případě, že by i rodič byl 4–uzlem, tak do něj opět nelze nový klíč vložit. Bylo by nutné provést štěpení – jak je popsáno v předchozím odstavci. Stejná situace by pak nastala i s jeho rodičem až, v nejhorším případě, s kořenem. Aby se tomuto zabránilo, tak vždy při vyhledávání místa pro vložení listu pokud se narazí na 4–uzel, dojde k jeho rozdělení. Díky této operaci budou 4–uzly pouze v listech a my budeme mít jistotu, že při rozdělování 4–listu můžeme vložit prostřední hodnotu do rodiče, jelikož ten jistě není 4–uzlem. Když by se kořen stal 4–uzlem, tak při jeho rozdělení z prostředního klíče vznikne nový kořen a ze 2 zbývajících jeho potomci.

Díky tomu, že se výška tohoto stromu zvětšuje pouze tehdy, když dělím kořen, tak je 2–3–4 strom vždy dokonale vyvážený.

Vyhledávání bude kvůli vyskytujícím se 3–uzlům a 4–uzlům pomalejší než vyhledávání v binárním stromu.

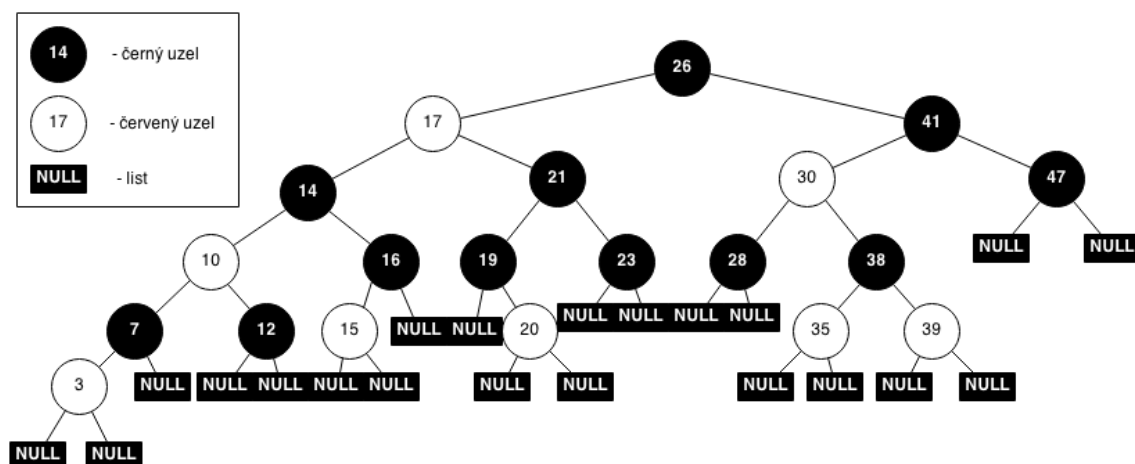
2.5 Red–Black stromy

Algoritmus pro vkládání položek do 2–3–4 stromů je snadný k pochopení, ale poněkud složitý na implementaci kvůli množství případů, které mohou nastat. Hlavní myšlenkou Red–Black stromů je tedy mít binární vyhledávací strom s výhodami 2–3–4 stromu.

Red–Black strom, někdy také červeno–černý strom, je částečně vyvážený binární strom s výškou v nejhorším případě $2 \log_2(n + 1)$, kde n je počet uzlů daného stromu. Částečně

vyvážený je proto, že každá cesta z libovolného uzlu do listu obsahuje vždy stejný počet černých uzlů. Počet takovýchto černých uzlů nazýváme černou výškou. Nejdelší cesta je tak vždy nejvýše tak dlouhá, jak dvojnásobek délky nejkratší cesty ze stejného uzlu. [7]

Každý uzel Red-Black stromu je buď černý, nebo červený, což je zaznamenáno pomocí příznaku uvnitř každého uzlu. Každý list je černý a neobsahuje žádnou hodnotu. Je reprezentován hodnotou NULL. Jestliže je některý uzel červený, pak jsou jeho potomci vždy černí. Kořen je vždy černý. Takový Red-Black strom se nachází na obrázku 2.1. [7]

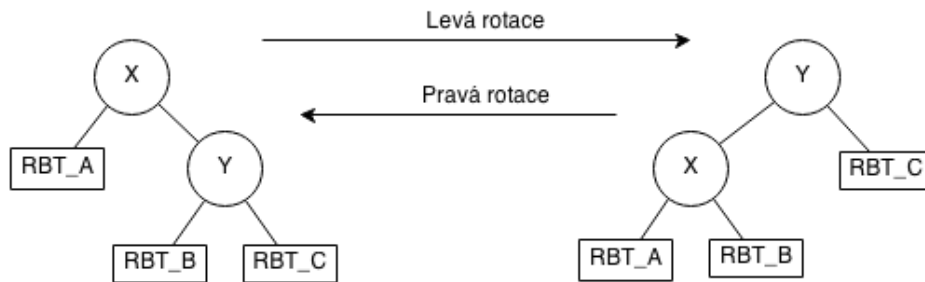

Obrázek 2.1: Ukázka Red-Black stromu

Strom se díky tomuto příznaku stává velmi podobným 2–3–4 stromu. 2 červené potomky s černým rodičem si lze představit jako 4–uzel a 3–uzel je právě jeden červený potomek (levý nebo pravý) s černým rodičem. [3]

Operace vkládání a rušení uzlů mají složitost $O(\log n)$ a k vyváženosti jsou stejně jako u AVL stromů použity rotace. Počet těchto rotací je konstantní a tak se Red-Black stromy často využívají tam, kde se uzly rychle objevují a rychle mizí, nebo v aplikacích běžících v reálném čase.

V Red-Black stromech rozeznáváme 2 rotace – levou a pravou. Levou rotací rozumíme operaci, kdy se z rodiče stává potomek jeho původně pravého potomka. Z levého potomka, původního pravého potomka (nyní rodiče) se stane pravý potomek původního rodiče (nyní levého potomka). Pravou rotací pak rozumíme operaci inverzní k levé rotaci. Z rodiče se stane pravý potomek, z jeho levého potomka se stane nový rodič a z pravého potomka od tohoto původně levého potomka (nyní rodiče) se stane levý potomek původního rodiče (nynějšího pravého potomka). Na obrázku 2.2 se nachází ukázka takové rotace.

Obrázek 2.2: Levá LL a pravá RR rotace Red-Black stromu

Uzel, který vkládáme do tohoto stromu, je vždy červený. Vkládání probíhá na stejnou pozici jako bychom vkládali do binárního vyhledávacího stromu. Pokusíme se uzel vyhledat a v případě neúspěchu jej vložíme na místo, kde bychom jeho pozici předpokládali. Pokud je rodič černý uzel, pak jsou všechny podmínky pro Red-Black strom splněny. Pokud ne, pak může nastat několik dalších případů. Jestliže je rodič červený, tak dochází k porušení podmínky, že každý červený uzel musí mít 2 černé potomky. Důležitá je barva "strýce" vkládaného uzlu – tedy sourozence od červeného rodiče. Jestliže je tento strýc červený, jen zaměníme barvu rodiče, strýce a prarodiče od vkládaného uzlu. Opět může být narušeno některé z pravidel Red-Black stromu, ale to o 2 úrovně výše, což je opět nutné opravit. Když však strýc není červený, ale je černý, tak další akce závisí na tom, jestli je vkládán nový prvek jako levý, nebo jako pravý potomek. V případě, že je vkládán uzel jako levý potomek, je nutné provést pravou rotaci a obarvit původního rodiče a prarodiče (dřívějšího rodiče a bratra) vkládaného uzlu. V situaci, kdy je strýc vkládaného uzlu černý a vkládá se nový uzel jako pravý potomek červeného uzlu, provádí se levá rotace a původní rodič bude nyní jako nově vkládaný uzel. Tím pádem se nám problém mění na předchozí. Červený rodič, černý strýc a vlevo vložený nový prvek.

Když rušíme uzel, tak postupujeme nejdříve stejně jako u binárního vyhledávacího stromu. V případě, že jsme smazali červený uzel, tak pravidla Red-Black stromu zůstala zachována. Jestliže však rušíme uzel, který je černý a má černého potomka, tak jakmile potomek nahradí smazaného rodiče, označíme jej jako "dvojnásobně černý uzel". Snažíme se najít nejbližší červený uzel a dvojici červený – dvojnásobně černý uzel nahradit dvěma černými uzly. Máme 2 způsoby jak toho docílit: restrukturalizace a přebarvení. Restrukturalizace řeší problém lokálně, přebarvení šíří problém vzhůru. Když má bratr dvojnásobně černého uzlu červeného potomka, udělám restrukturalizaci. V případě, že je tento potomek pravý, uděláme levou rotaci a přebarvíme dvojnásobně černý uzel na černý a zároveň obarvíme na černý i červený uzel. Když je onen potomek levý, tak provedeme pravou a levou rotaci a opět přebarvení této dvojice uzlů. Pokud je bratr černý a má černého potomka, je třeba provést přebarvení bratra na červený uzel. Jestliže rodič byl červený, odebrání uzlu je dokončeno. Pokud však byl otec černý, Stává se z něj dvojnásobně černý uzel a je potřeba na něj aplikovat některé pravidlo pro opravení tohoto jevu. Je-li pravý bratr červený, je třeba rodiče obarvit na červenou, červeného bratra na černou a provést restrukturalizaci pomocí levé rotace. Problém je tak oddálen o 1 krok dále od kořene.

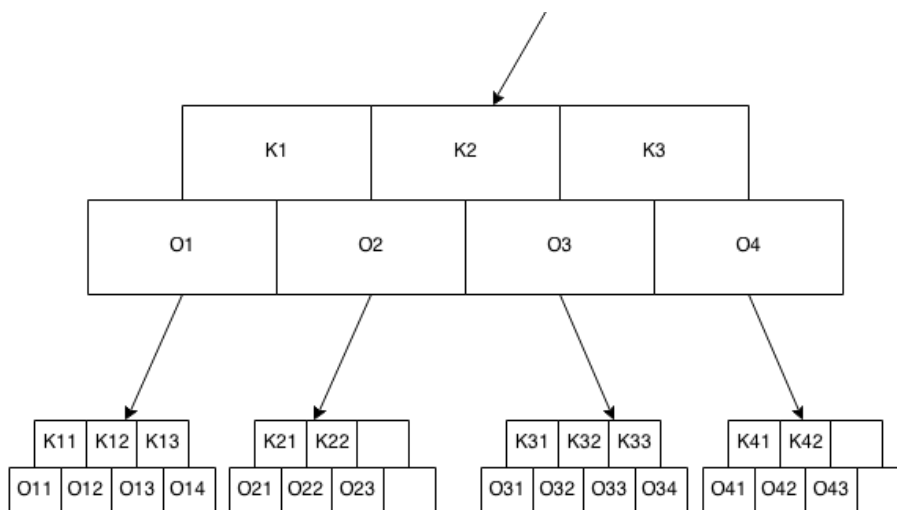

2.6 B–stromy

2.6.1 B–strom

Mějme B–strom, který má řád M . Místo toho, abychom trvali na tom, že v každém uzlu musí být právě M klíčů, budeme trvat na pravidlu, že každý uzel musí mít klíčů nejvýše M a nejméně pak $M/2$. Pokud se jedná o listovou stránku, stránka nemá žádné odkazy na potomky (podstromy, stránky). V opačném případě má stránka vždy $k+1$ odkazů, kde k je počet klíčů dané stránky. Výjimkou v počtu klíčů je pochopitelně kořen, který musí mít alespoň jeden klíč. Když není zároveň listovou stránkou, tak musí mít i nejméně 2 odkazy na potomky a nejvýše M klíčů s $M+1$ odkazy. Uzly B–stromu nazýváme stránky a při dodržení výše popsanych pravidel pro počet klíčů v každé stránce víme, že všechny nekořenové stránky v B–stromu jsou nejméně z poloviny zaplněny. Strom je buď prázdný, nebo obsahuje stránky – stromy, které reprezentují interval mezi klíči, kde je odkaz umístěn. Intervalem stromu zde rozumíme všechny klíče od nejmenšího klíče stromu (nejlevějšího klíče) po klíč stromu s nejvyšší hodnotou (nejpravější klíč). Pokud se jedná o první odkaz, celý interval je menší než první klíč v aktuální stránce, pokud se jedná o nejpravější odkaz, pak odkazuje na strom, jehož celý interval je větší než nejpravější klíč aktuální stránky. V případě, že je odkaz umístěn mezi dvěma klíči, tak je nejnížší hodnota intervalu stromu, na nějž odkaz odkazuje, větší než hodnota levého klíče a zároveň nejvyšší hodnota intervalu odkazovaného stromu je nižší, než hodnota pravého klíče. [3]

Na obrázku 2.3 je znázorněna část B–stromu, kde M (maximální počet klíčů ve stromu) je 3. Každá stránka může mít tedy nejvýše 3 klíče se 4 odkazy na podstromy a nejméně 2 klíče se 3 odkazy. Ve vyobrazené části B–stromu je nejmenší klíč K_{11} a největší K_{42} . Klíče jsou uspořádány tak, že $K_{11} < K_{12} < K_{13} < K_1 < K_{21} < K_{22} < K_2 < K_{31} < K_{32} < K_{33} < K_3 < K_{41} < K_{42}$. Interval tohoto stromu je tedy $K_{11} - K_{42}$. Nejvyšší hodnota podstromu, na který odkazuje odkaz O_{11} by pak byla menší než K_{11} a nejmenší hodnota podstromu, který by byl odkazován odkazem O_{43} by byla větší než K_{42} . V podstromu na který odkazuje O_{22} budou mít všechny klíče větší hodnotu než klíč K_{21} a zároveň hodnotu menší než klíč K_{22} .

Obrázek 2.3: Příklad B–stromu 3. řádu

Strom roste logaritmicky a to vždy štěpením kořene. Díky tomuto jevu všechny uzly vždy leží ve stejné hloubce.

Vyhledávání ve stromu probíhá tak, že začínáme od kořenové stránky a procházíme její klíče. Pokud je hodnota stejná, pak jsme našli, co jsme hledali. V případě, že je hodnota klíče větší, tak rekurzivně pokračujeme levým ukazatelem na další stránku. Když není žádný klíč větší než hledaný, tak stejným způsobem pokračujeme rekurzivním prohledáváním stránky pod nejpravějším odkazem. Chceme-li pokračovat v prohledávání stránky tam kde žádný odkaz není, tak se hledaný prvek ve stromu nenachází.

Vkládání do stromu začíná opět, jako v každém jiném stromu, vyhledáváním. Jestliže je prvek nalezen, tak další akce bude spočívat v závislosti na vlastnosti daného stromu týkající se duplicity prvků. Jestli jsou ve stromu povoleny duplicity, prvek bude uložen. V opačném případě nikoliv a nebude provedena žádná akce. Když se při vyhledávání prvku se stejným klíčem jako je klíč vkládaného prvku narazí na odkaz, kterým nelze pokračovat v prohledávání stromu (žádný odkaz se zde nenachází) a prohledává se tedy listová stránka, bude zde nový prvek přidán. Když stránka není ještě zcela zaplněna, tak bude pouze prvek přidán na příslušnou pozici ve stránce a to tak, aby byly klíče ve stránce vzestupně seřazeny. Je-li stránka již zcela zaplněna, je potřeba stránku rozštěpit, tj. rozdělit na 2 stránky s polovičním zaplněním. Rozštěpení se provede tím způsobem, že z prvků stránky, do které chceme nový prvek vkládat a z vkládaného prvku vybereme ten prostřední a vložíme jej do rodiče. Levý odkaz pak bude odkazovat na novou stránku s polovinou klíčů, které jsou všechny menší než klíč, který byl vložen do rodiče a pravý odkaz pak bude odkazovat na stránku s polovinou klíčů, které jsou všechny větší než prvek vložený do rodiče. Jestliže nebyl rodič zcela zaplněn, není třeba další akce. V opačném případě rodič obsahoval maximální množství klíčů a je nutné rodiče rozštěpit. Tímto způsobem se v nejhorším případě rozštěpí všechny stránky na cestě ke koření a pak i samotný kořen. V případě, že se rozštěpí i kořen, tak se výška stromu zvětší o 1.

2.6.2 B+ strom

B+ strom vychází z B–stromu, ale liší se v umístění prvků ve struktuře. Zatímco B–strom má klíče s příslušnými daty rozmístěny ve všech stránkách stromu, B+ strom má všechny klíče s daty uloženy v listech. Rozdíl v těchto dvou stromech tak spočívá ve štěpení zaplněných uzlů. U B+ stromu místo toho, aby se prostřední prvek přesunul do rodiče, tak se do rodiče vloží pouze klíč a prvek s prostředním klíčem zůstane vždy v levém podstromu uložen jako nejpravější klíč. Vyhledávání se pak bude lišit tak, že pokud v prohledávané stránce bude aktuální klíč ne větší než hledaný, ale když bude větší nebo roven, tak bude vyhledávání pokračovat v uzlu pod levým odkazem. Až tehdy, když odkaz na další stránku neexistuje a klíč aktuální je roven klíči vyhledávanému, tak je nalezeno.

Výhodou B+ stromu je možnost rychlého procházení všech prvků, nebo libovolného počtu prvků sousedících. Tato výhoda je způsobena právě vlastností, že jsou všechny prvky uloženy v listových stránkách a vlastností, že všechny listové stránky leží ve stejné hloubce stromu. Nejpravější odkaz listové stránky je často implementován tak, že odkazuje na sousední

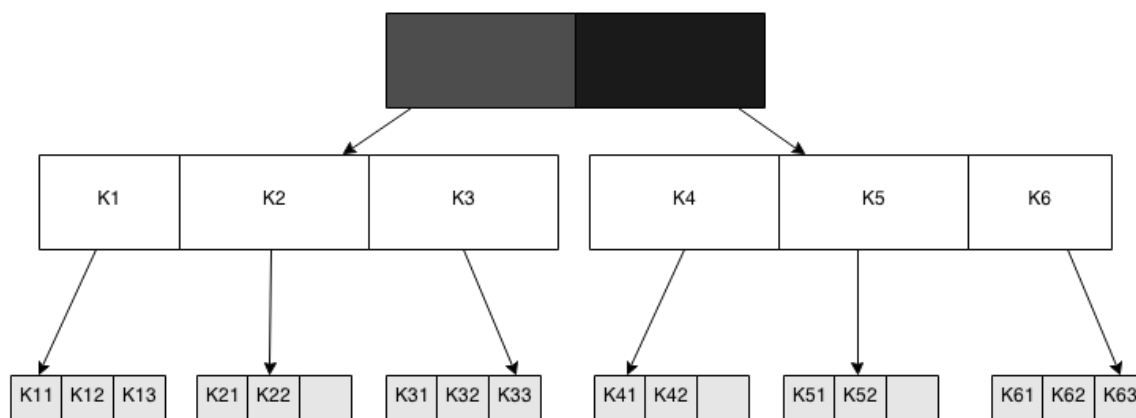
listovou stránku. Ostatní odkazy, stejně tak jako je tomu u B–stromu, mohou být buď prázdné, nebo mohou odkazovat na data reprezentovaná klíči ve stromové struktuře.

2.7 R–stromy

R–strom je prostorová datová struktura založená na B+ stromech poprvé popsaná A. Gutmanem v roce 1984 [4]. Tato struktura byla navržena především pro aplikace s geografickými daty a databázové systémy využívající indexovací mechanismus, jenž pomáhá získávat data rychleji a to díky jejich prostorové lokaci. Při vyhledávání se totiž neprochází všechny objekty, ale pouze oblasti ve kterých se může hledaný objekt nacházet. Tyto oblasti se zužují až do hledaného objektu. Vyhledávání bodu je stejně snadné jako vyhledávání úsečky či nějaké N–dimenzionální oblasti.

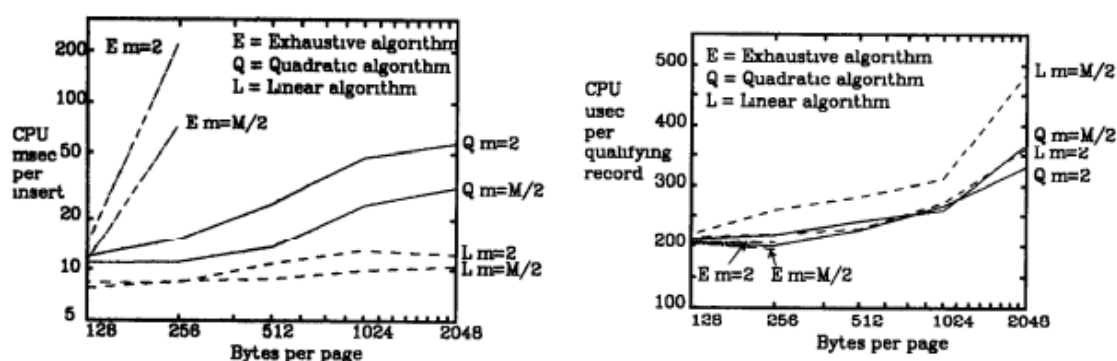
Jednotlivé uzly jsou množiny d–dimenzionálních objektů, kde d je menší nebo rovno N. Takovéto objekty nazýváme MBR. Každý vnitřní uzel má pak MBR ohraničující MBR jeho potomků. Listové uzly, stejně jako v B+ stromech, odkazují na data. MBR v listových uzlech jsou pak pravoúhlé objekty ohraničující data. Jednotlivé MBR se mohou překrývat, mohou být obsaženy ve více jiných MBR, ale mají vždy jen jednoho rodiče. 1–dimenzionální objekty si můžeme představit jako úsečky, 2–dimenzionální jako obdélníky, 3–dimenzionální jako kvádry a vícedimenzionální objekty si sice jen těžko představíme, ale můžeme je využívat. Počet klíčů v jednotlivých uzlech je stejný jako počet klíčů ve stránkách B+ stromu. Rozdíl je však v kořenu, který musí obsahovat, pokud není listem, alespoň 2 záznamy.

Na obrázku 2.4 je ukázka stromové struktury R–stromu a na obrázku 2.5 jsou pak ukázána data z tohoto R–stromu a také je naznačeno jak se jednotlivé oblasti (MBR) mohou překrývat.

Obrázek 2.4: Ukázka stromové struktury R–stromu

Obrázek 2.6: Porovnání algoritmů na rozdělování uzlů: vlevo využití CPU při vkládání, vpravo při vyhledávání [4]

K rozštěpení uzlu existují 3 algoritmy, jejichž srovnání, co se týče využití CPU při vkládání a vyhledávání je zaznamenáno na obrázku 2.6 přejatého z publikace R-Trees: A Dynamic Index Structure for Spatial Searching. Více takových grafů lze nalézt v [4].

Exhaustive Algorithm generuje všechny možnosti, jak lze uzel rozštěpit a vybere tu nejlepší. Má však exponenciální složitost a je tak příliš složitý a tedy i pomalý pro velké uzly. Dalším algoritmem s kvadratickou složitostí je Quadratic Split. Ten funguje tak, že vybere 2 objekty, které by mezi sebou vytvořily nejvíce volného prostoru. Jinými slovy 2 objekty, které by spolu vytvořily největší MBR. Zbývající objekty jsou přiřazovány k jednomu z těchto dvou objektů podle toho, jak moc záleží na tom, ke kterému z těchto dvou prvků budou přiřazeny. Nejdříve se tak přiřadí ty prvky, které by u jednoho prvku výrazně zvětšily MBR a u druhého podstatně méně. Prvky se samozřejmě musí rozdělit tak, aby byla splněna podmínka minimálního počtu prvků v každém z nově vytvořených objektů. Tento algoritmus je nejpoužívanější, protože má obecně nejlepší poměr mezi složitostí algoritmu a vhodného rozdělení uzlu. Posledním zde zmíněným algoritmem je Linear Split. Tento algoritmus s lineární složitostí je analogický jako Quadratic Split s tím rozdílem, že najde 2 nejvzdálenější objekty a ke každému z nich pak vloží v náhodném pořadí ostatní prvky. Ty vkládá do jednoho ze dvou uzlů, jehož MBR by se zvětšila nejméně. V případě, že se do některé skupiny musí vložit zbývající uzly tak aby byla dodržena podmínka minimálního počtu prvků v uzlu, tak je to provedeno a algoritmus končí. [4]

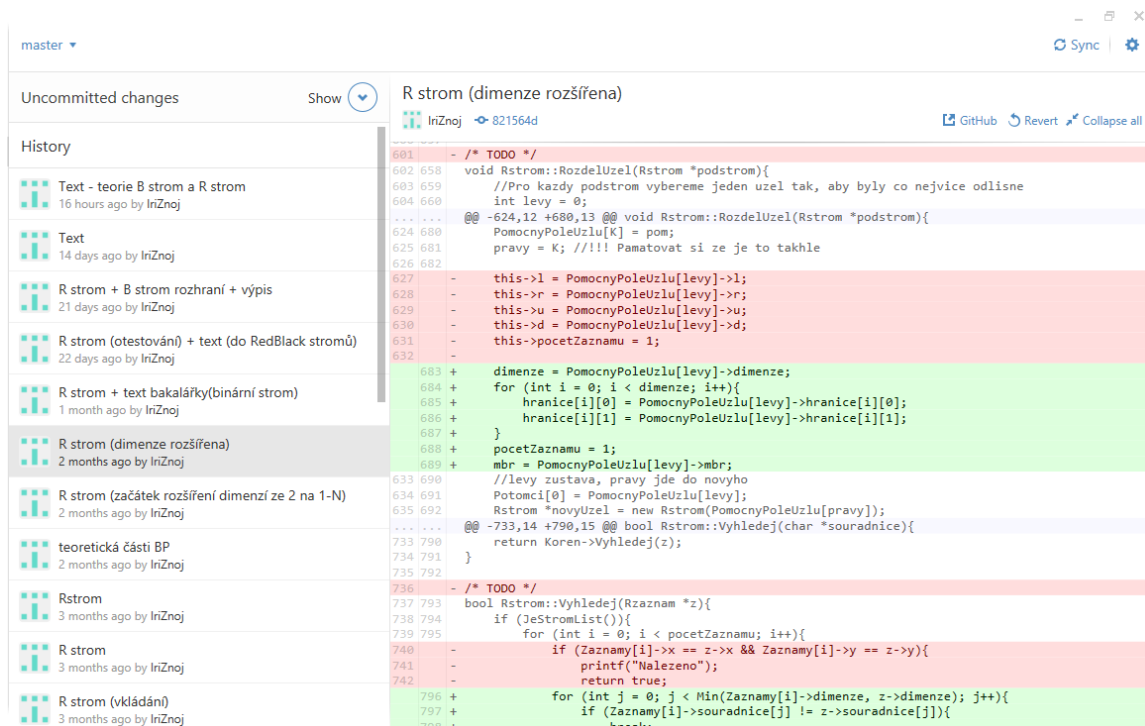
3 Implementace

Během vytváření kódu bylo dbáno na efektivitu implementovaných struktur. Zdrojový kód je také psán s důrazem na čitelnost, znovupoužitelnost, snadnou modifikaci a jednoduché rozhraní.

3.1 Git

Systém Git byl v roce 2005 vyvinut pro potřeby vývoje jádra linuxu jeho vývojáři. Používá se pro správu verzí, což umožňuje kdykoli obnovit projekt do libovolného stavu, ve kterém se někdy nacházel a byl v něm uložen. Hlavním rozdílem systému Git oproti všem ostatním systémům je v tom, že systém Git chápe data spíše jako sadu snímků vlastního malého systému souborů. Celá historie projektu je uložena lokálně a většina operací tak probíhá takřka okamžitě.[5]

Při implementaci kódu jsem použil k jeho zálohování, správě verzí a obnovování systém Git s ukládáním nejen zdrojových kódů, ale i veškerých dat spojených s touto bakalářskou prací. Takovými daty jsou například testovací data, text bakalářské práce, část použité literatury, obrázky, aj. Vše se nachází na stránce https://github.com/IriZnoj/n_grams. Využil jsem repozitář webové služby GitHub proto, že jeho prostředí je mi blízké, je bezplatný a má širokou základnu uživatelů, což pro mne znamená jistou záruku spolehlivosti. Jako klienta jsem nejprve na svém notebooku, kde jsem bakalářskou práci vypracovával, využíval služeb příkazové řádky. Během implementace stromových struktur jsem však přešel na program GitHub pro Windows, nabízený zdarma webovou službou GitHub díky jednoduchému rozhraní a pohodlné obsluze. Ukázka programu se nachází na obrázku 3.1.

Obrázek 3.1: Ukázka repozitáře programu GitHub pro Windows

3.2 Rozhraní a prostředí

V rámci této bakalářské práce jsem naimplementoval B+ strom popsáný v kapitole 2.6.2 a R–strom, který je popsán v kapitole 2.7. K implementaci jsem v souladu se zadáním bakalářské práce použil jazyk C s některými prvky jazyka C++ (jakými jsou např. třídy). Použití těchto struktur se v běžném použití, tedy ve volání veřejných metod použitých k vkládání nových záznamů do stromu (void VlozZaznam(char vstup[])), k vyhledávání ve stromové struktuře (bool Vyhledej(char retezec[])), k výpisu všech položek uložených ve stromu (void Vypis()) a k volání metody pro výpis stromové struktury (void UkazStrom()), nemění. Vyjmenované veřejné metody mají tedy stejné. Při vkládání do stromu jsou jednotlivé n–gramy odděleny koncem řádku a jejich načítání probíhá ze standardního vstupu. Výpis n–gramů uložených v B+ stromu, výpis struktury či informace o existenci některého n–gramu ve struktuře jsou vypisovány na standardní výstup.

Jako vývojové prostředí k implementaci stromových struktur jsem se rozhodl použít Microsoft Visual Studio 2013 které firma Microsoft poskytuje studentům katedry informatiky zdarma pro nekomerční účely v rámci MSDN Academic Alliance.

3.3 N–gram

N–gram je shluk n jednotek z dané sekvence. Tato sekvence může být složena z písmen, čísel či celých slov. Pokud je n rovno 1, pak takovýto shluk nazýváme unigram. V případě $n = 2$ bigram, pokud se jedná o shluk 3 jednotek, tak jej nazýváme trigram a jestliže se zde nachází

jednotek více, pak je obvykle n nahrazeno příslušným číslem udávajícím počet za sebou jdoucích elementů. [6]

N-gramy se využívají například k rozpoznávání řeči, opravě pravopisných chyb, extrakci informací a překladu z jednoho jazyka do druhého.

3.4 Implementace B+ stromu

V implementovaném B+ stromu lze nastavit hodnotu konstanty K , která uvádí maximální počet klíčů ve stránkách. Tedy například pro $K = 4$ může být v každé stránce 2 – 4 záznamů a tedy až 5 odkazů na potomky, pokud se nejedná o listovou stránku. Lze také nastavit konstantu `MAX_SLOVO`, která uvádí maximální počet znaků, který se z vkládaného n -gramu do B+ stromu uloží.

Vkládání do B+ stromu i vyhledávání v něm je implementováno tak, jak je popsáno v kapitole 2.6 pojednávající o B stromech. Když je vkládán nový záznam, tak je vždy vložen až do příslušné listové stránky (podle porovnání hodnot klíčů v jednotlivých úrovních) na pozici, která případně klíči nového záznamu v porovnání s ostatními klíči záznamů v listové stránce. Pokud je však listová stránka zcela zaplněna (obsahuje K záznamů), tak proběhne její štěpení. Štěpení je implementováno tím způsobem, že v zaplněné stránce zůstane polovina záznamů (konkrétně $\left\lfloor \frac{n}{2} \right\rfloor$) a zbylé záznamy se přesunou do stránky nové. Nový záznam je vložen do jedné z těchto dvou stránek v závislosti na hodnotě klíče. Dle pravidel B+ stromu při štěpení stránek zůstávají všechny záznamy v listových stránkách. V této implementaci se do rodiče neukládá pouze klíč, ale interference na celý záznam, což je paměťově stejně náročné řešení, které zachovává stejnou strukturu jak pro vnitřní stránky, tak pro listové. Listové stránky se tak od těch vnitřních liší pouze tím, že neobsahují žádné odkazy na potomky. Když je vkládán záznam, který již ve struktuře existuje, je zcela ignorován. Toto chování lze ve zdrojovém kódu snadno změnit za pomoci makra `DUPLICITY`.

K vyhledávání v implementovaném B+ stromu slouží metoda `Vyhledej(char *text)`, která je volána v kořenové stránce. Rekurzivně se v závislosti na hodnotě klíče hledaného záznamu a hodnotách klíčů ve stromové struktuře postupuje směrem k listové stránce. V listové stránce se porovná hodnota klíče hledaného záznamu s hodnotami klíčů všech záznamů nacházejících se v této stránce. Pokud se klíč shoduje, pak metoda vrátí `True` (záznam se v B+ stromu nachází). V opačném případě `False` (záznam nebyl nalezen).

K vypsání záznamů je možné použít metodu `Vypis()`. Tato veřejná metoda volá privátní metodu `VypisPolozky(Bstrom *strom)`, kde je jako parametr vložen kořen stromu. Když je parametrem nelistová stránka, tak se metoda volá rekurzivně pro všechny potomky této stránky. Potomci rovněž slouží jako parametr volané metody. Pokud je parametrem listová stránka, pak jsou všechna data jednotlivých záznamů uložených zde v listové stránce vypsána. V této implementaci jsou data stejná jako klíče používané pro správné zařazení záznamu do stromu. Tímto způsobem se data vypíší od nejlevějšího záznamu nejlevější listové stránky až po nejpravější záznam nejpravější listové stránky B+ stromu. Záznamy jsou tedy při výpisu

vzestupně seřazeny. Na obrázku 3.2 vlevo je znázorněn výstup metody Vypis() pro vstupní data "1", "2", "3", "4", "5", "6", "7", "8", "9", "10", "11", "12", "13", "14". Čísla jsou zde uvedena pro názornost a prostorovou skromnost.

Dále lze vypsát data s dalšími informacemi, a to pomocí veřejné metody UkazStrom(), která volá na kořenové stránce metodu VypisZaznamySPotomky(int hloubka). Parametr hloubka udává, v jaké hloubce se nachází stránka, na které je metoda volána. Tato metoda pracuje obdobně jako metoda pro výpis dat popsaná výše s tím rozdílem, že vypisuje data strukturovaně tak, aby reprezentovala tvar B+ stromu. Kromě hloubky jsou vypisovány pro každou nelistovou stránku informace, že se jedná o vnitřní stránku, hloubka (vzdálenost od kořene), počet potomků a hodnoty jejich klíčů. Pro listové stránky je vypisována informace, že se jedná o listy, vypíše se počet záznamů ve stránce a pro každý záznam data, která představuje. Ukázka výpisu pro stejná vstupní data jako v předchozím případě pro metodu Vypis() je na obrázku 3.2 vpravo.

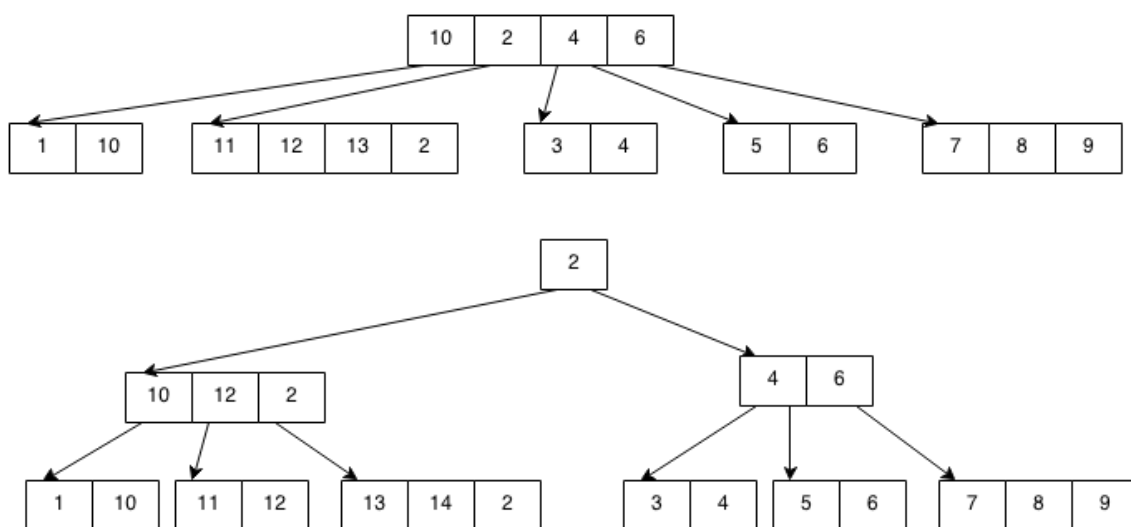
```

C:\WINDOWS\system32... - [X]
Koren:
0. uroven (node), potomku: 1
0: zaznam: 2
  1. uroven (node), potomku: 3
  0: zaznam: 10
    2. uroven (list), potomku: 2
    Potomek 0: 1
    Potomek 1: 10
    1: zaznam: 12
    2. uroven (list), potomku: 2
    Potomek 0: 11
    Potomek 1: 12
    2: zaznam: 2
    2. uroven (list), potomku: 3
    Potomek 0: 13
    Potomek 1: 14
    Potomek 2: 2
    1. uroven (node), potomku: 2
    0: zaznam: 4
      2. uroven (list), potomku: 2
      Potomek 0: 3
      Potomek 1: 4
      1: zaznam: 6
      2. uroven (list), potomku: 2
      Potomek 0: 5
      Potomek 1: 6
      2. uroven (list), potomku: 3
      Potomek 0: 7
      Potomek 1: 8
      Potomek 2: 9
  
```

Obrázek 3.2: vlevo : ukázka výstupu metody Vypis(),
vpravo: ukázka výstupu metody UkazStrom()

Na obrázku 3.3 je znázorněno vkládání do implementovaného B+ stromu, který je složen z klíčů "1", "2", "3", "4", "5", "6", "7", "8", "9", "10", "11", "12" a "13". Čísla jsou zde použita

pro jejich krátký tvar a názornost. Klíče mohou tvořit libovolné sekvence omezené velikostí konstanty MAX_SLOVO. Do stromu je vkládán monogram "14", který způsobí nejdříve štěpení listové stránky s n-gramy "11", "12", "13", "2" na 2 listové stránky s hodnoty "11", "12" v levé a "13", "2" v pravé stránce, do které je vložen monogram "14" tak, jak je znázorněno na obrázku 3.3. Prostřední klíč původní listové stránky (tedy monogram "12") je vložen do rodičové stránky, což způsobí další štěpení. Jelikož se jedná o kořen B+ stromu, tak toto štěpení způsobí růst výšky stromu.

Obrázek 3.3: Ukázka štěpení B+ stromu při vložení n-gramu s klíčem 14

3.5 Implementace R–stromu

Jelikož R–strom je struktura, která vychází z B+ stromu, tak jsem i k jeho implementaci B+ strom, popsany v kapitole 3.4, využil. Konstanty ovlivňující vlastnosti struktury jsou konstanta K udávající maximální počet klíčů v jednom uzlu, konstanta m udávající nejmenší počet záznamů v každém uzlu, konstanta MAX_SLOVO udávající maximální velikost záznamu a konstanta D představující maximální dimenzi vkládaného záznamu.

Vkládání může být prováděno dvěma způsoby. Buď je parametrem řetězec složený z čísel a bílých znaků, který je pomocí metody RetezecNaCisla(char *retezec) rozparsován na několik čísel, jejichž počet je omezen konstantou D. Takováto čísla pak představují souřadnice jednotlivých dimenzí vkládaného záznamu. Druhou možností je vložit záznam se 2 parametry, kterými jsou pole celočíselných hodnot a jeho velikost. Data jsou opět vždy vkládána tak, že se volá metoda pro vložení záznamu na kořenový uzel, z něhož se pak hledá na základě hranic jednotlivých mbr listový uzel. Záznamy se vždy vkládají do listových uzlů.

Pokud je záznam vložen do listu, pak je volána metoda ZkontrolujHranici(int hranice[], int dimenze), která pomocí metody PorovnejAZmen(int hranice[], int dimenze) zjistí, jestli je třeba rozšířit hranice mbr. Pokud je třeba rozšířit hranice, tak jsou hranice v této metodě změněny a je vrácena hodnota True pro indikaci, že byla provedena změna hranic. V případě, že byla provedena změna, v metodě ZkontrolujHranici(int hranice[], int dimenze) se zavolá metoda

PrepocitejObsah(), která pomocí metody VypocitejObsah(int hranice[][2], int dimenze) vypočítá novou hodnotu mbr tohoto listu. Pokud list není zároveň kořen, tak se stejným způsobem kontroluje, jestli je potřeba rozšířit hranice rodičovského uzlu. V případě že ano, tak se rozšíření provede, přepočítá se mbr a opět se volá rodičovský uzel a to až do té doby, dokud nedojde ke zkontrolování kořene, nebo pokud nebude třeba rodiče měnit. Výpočet mbr probíhá tak, že se násobí rozdíly nejnižších a nejvyšších hodnot jednotlivých dimenzí. Pokud některá dimenze neobsahuje žádnou, nebo obsahuje pouze jednu hodnotu, pak je násobena číslem 1. Nové záznamy jsou vkládány do pole zleva doprava. Záznamy v listových uzlech nejsou nijak seřazeny. Jejich pořadí závisí na čase, kdy byly do listu vloženy a to buď při vkládání do stromu, nebo při vkládání při rozštěpení uzlu.

Pokud je volána metoda pro vkládání záznamu na nelistovém uzlu, tak se hledá potomek s takovými hranicemi, které potřebují nejmenší rozšíření. Jelikož se hranice jednotlivých uzlů mohou překrývat, může existovat více potomků které nepotřebují (nebo potřebují stejné) rozšíření, aby se do nich mohl vložit nový prvek. Pokud k tomu dojde, tak má přednost potomek s menší hodnotou mbr. Tento postup se rekurzivně opakuje až do té doby, dokud se nevkládá do listového uzlu.

Když je záznam vkládán do listového uzlu, ve kterém však již existuje K záznamů, tak je potřeba, stejně jako u B+ stromů, uzel rozštěpit. Rozhodl jsem se k tomu použít algoritmus Quadratic Split. Ke všem K záznamům v tomto uzlu je přidán ještě i záznam vkládaný a za pomoci metody VybarDvaZaznamy(int &l, int &r) vyberu takové dva záznamy, které by vytvořily největší hodnotu mbr, kdyby byly oba v jednom uzlu. Tyto záznamy jsou vybrány tím způsobem, že pro všechny dvojice je vypočítána hodnota mbr. Jakmile mám 2 záznamy, tak jeden zůstane v levém listu a pro druhý je vytvořen nový, pravý list. Ostatní záznamy v levém listu nezůstávají, ale podle potřeby budou znovu vloženy, jinak by bylo nutné po přesunu některých záznamů do pravého uzlu vypočítat nové hranice, hodnotu mbr a prvky přesunout vlevo. Zbývající prvky jsou přiřazovány tak, že pomocí metody DalsiPrvek(Rstrom *strom, bool prepocitatLevy, bool prepocitatPravy, long long zmenal[], long long zmenar[]) je vypočítáno číslo udávající, jak moc záleží, kam se daný záznam zařadí. Toto číslo je vypočítáno jako rozdíl změny mbr levého listu potřebné k uložení záznamu a změny mbr pravého listu, pokud by byl záznam uložen právě tam. Záznam s takovýmto největším rozdílem bude přiřazen jako první. Pro každé přiřazení je potřeba opět přepočítat velikost změny pro záznamy, které ještě přiřazeny nebyly. Mnou implementovaný R strom je vyvinut tak, že jakmile je záznam vložen do pravého uzlu, tak pro všechny záznamy není třeba znovu přepočítávat změnu mbr všech ještě nevložených záznamů pro levý uzel, ale pouze pro uzel pravý a velikost celkového rozdílu. Stejně tak, když je záznam vložen do levého uzlu, není třeba znovu počítat změnu mbr ještě nevložených záznamů pro uzel pravý. Aby byla dodržena podmínka minimálního počtu záznamů v každém listu, tak jakmile hrozí její porušení, zbývající záznamy se vloží tak, aby k jejímu porušení nedošlo. Následně se do rodiče vloží reference na nový list, případně, pokud je dělen kořen, tak se vytvoří nový kořen se 2 potomky (původním listem a novým listem), vypočítá se jeho hranice a hodnota mbr. V případě, že se odkaz na nový listový uzel vkládá do rodiče, ve kterém již na tento odkaz není místo, tak musí dojít ke štěpení vnitřního uzlu. Štěpení vnitřního uzlu probíhá analogicky jako štěpení listu.

Při jednoduchém výpisu záznamů ze stromu, tedy při volání metody Vypis() se volá na kořenovém uzlu metoda VypisPolozky(). Metoda je rekurzivní a volá sama sebe pro všechny potomky, jedná-li se o vnitřní uzel. V případě listových uzlů metoda vypíše hodnotu každé dimenze všech záznamů uložených v listech. Tento výpis probíhá stejně jako u B+ stromu od nejlevějšího záznamu nejlevějšího listového uzlu až po nejpravější záznam nejpravějšího listového uzlu R stromu.

Další možností je vypsat data metodou UkazStrom(), která na kořenu R stromu volá metodu VypisZaznamySPotomky(int hloubka). Parametr udává hloubku zanoření ve stromu, která se voláním potomka inkrementuje a díky tomu lze z výpisu vypořádkovat strukturu stromu. Výpis obsahuje hranice mbr každého uzlu, informaci jestli se jedná o listový či vnitřní uzel, hodnotu mbr a v listových uzlech pro každý záznam jeho pořadí v listu, počet dimenzí a pro každou dimenzi její hodnotu. Na obrázku 3.4 je uveden příklad takového výpisu pro vstupní data "1 2 3 4 5", "1 2 3", "1 3 2 4", "4 5 6 8", "7 4 1 0", "0 1 2 3 5", "4", "56 6", "8 7 77 8" a "9 9 9".

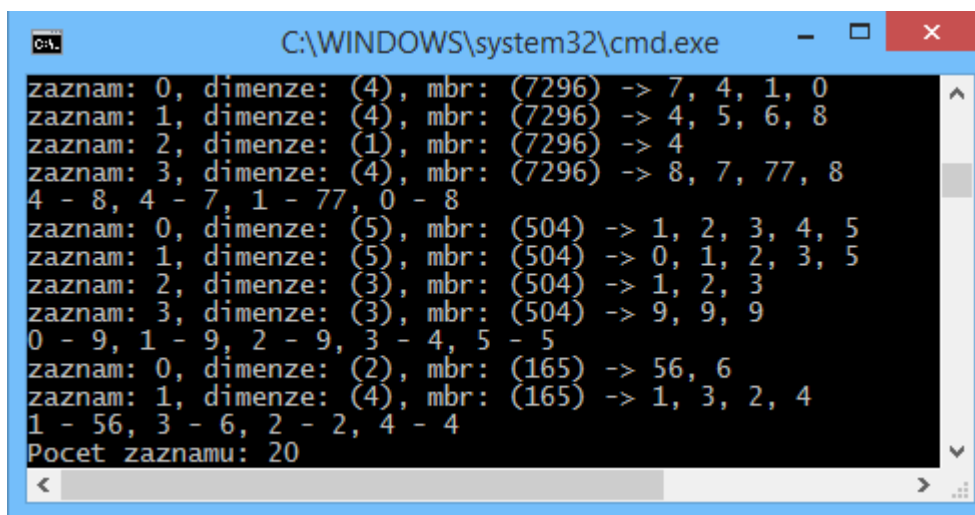
```

C:\WINDOWS\system32\cmd.exe
Koren:
0) (node), dimenze:
0: 0 - 56,
1: 1 - 9,
2: 1 - 77,
3: 0 - 8,
4: 5 - 5
1) (leaf) (mbr: 7296)
0: 4 - 8
1: 4 - 7
2: 1 - 77
3: 0 - 8
   zaznam: 0, dimenze: (4) -> 7, 4, 1, 0
   zaznam: 1, dimenze: (4) -> 4, 5, 6, 8
   zaznam: 2, dimenze: (1) -> 4
   zaznam: 3, dimenze: (4) -> 8, 7, 77, 8
1) (leaf) (mbr: 504)
0: 0 - 9
1: 1 - 9
2: 2 - 9
3: 3 - 4
4: 5 - 5
   zaznam: 0, dimenze: (5) -> 1, 2, 3, 4, 5
   zaznam: 1, dimenze: (5) -> 0, 1, 2, 3, 5
   zaznam: 2, dimenze: (3) -> 1, 2, 3
   zaznam: 3, dimenze: (3) -> 9, 9, 9
1) (leaf) (mbr: 165)
0: 1 - 56
1: 3 - 6
2: 2 - 2
3: 4 - 4
   zaznam: 0, dimenze: (2) -> 56, 6
   zaznam: 1, dimenze: (4) -> 1, 3, 2, 4

```

Obrázek 3.4: Ukázka výstupu metody UkazStrom()

Poslední možností je zde ještě použití metody VypisPlus(), která opět na kořenovém uzlu volá rekurzivní metodu VypisPolozkyPlus(), která volá sama sebe na potomky nelistových uzlů. U listových uzlů vypisuje kromě informací, které jsou vypsány při volání metody Vypis() ještě hranice listového uzlu a pro každý jeho záznam velikost dimenze a velikost mbr. Nakonec je pak vypsán celkový počet záznamů uložených ve stromu. Ukázka výstupu metody VypisPlus() je na obrázku 3.5


```
C:\WINDOWS\system32\cmd.exe
zaznam: 0, dimenze: (4), mbr: (7296) -> 7, 4, 1, 0
zaznam: 1, dimenze: (4), mbr: (7296) -> 4, 5, 6, 8
zaznam: 2, dimenze: (1), mbr: (7296) -> 4
zaznam: 3, dimenze: (4), mbr: (7296) -> 8, 7, 77, 8
4 - 8, 4 - 7, 1 - 77, 0 - 8
zaznam: 0, dimenze: (5), mbr: (504) -> 1, 2, 3, 4, 5
zaznam: 1, dimenze: (5), mbr: (504) -> 0, 1, 2, 3, 5
zaznam: 2, dimenze: (3), mbr: (504) -> 1, 2, 3
zaznam: 3, dimenze: (3), mbr: (504) -> 9, 9, 9
0 - 9, 1 - 9, 2 - 9, 3 - 4, 5 - 5
zaznam: 0, dimenze: (2), mbr: (165) -> 56, 6
zaznam: 1, dimenze: (4), mbr: (165) -> 1, 3, 2, 4
1 - 56, 3 - 6, 2 - 2, 4 - 4
Pocet zaznamu: 20
```

Obrázek 3.5: Ukázka výstupu metody VypisPlus()

4 Měření efektivity struktur

Měření jsem prováděl na svém notebooku s procesorem Intel(R) Core(TM) i3 CPU M 330 @ 2.13GHz, se 4,0 GB DDR3 paměti a systémem Windows 8.1 Pro N.

K měření efektivity jsem se nejdříve zaměřil na unigramy. Jako testovací data jsem využil soubor s názvem Komplexní český Wordlist stažený zde: [8]. Dalšími testovacími daty byl soubor bigramů od Ing. Daniela Robenka. Testovací data skládající se pouze z číselných N-gramů jsem vytvořil za pomoci po sobě jdoucích a pak i náhodně generovaných čísel. Soubory se zde zmíněnými daty jsou vypsané včetně jejich velikostí a počtu N-gramů v tabulce 1.1.

Tabulka 1.1: *Testovací soubory*

Soubor	Velikost [kB]	Počet záznamů
2gm1M[_sort].txt	13 924	1 000 000 bigramů
CZ[_sort].txt	91 858	7 044 021 unigramů
Rt[_sort].txt	3 664	158 954 N-gramů

Každý soubor s daty jsem použil pro měření 2x. Jednou pro data seříděná a jednou pro neseříděná. K seřídění dat mi posloužila funkce k tomu určená v programu Notepad++, který lze stáhnout zde: [9]. Náhodné rozptýlení hodnot jsem vyřešil použitím programu PowerShell a jeho funkcí Get-Random, jejíž chování je popsáno zde: [11]. Pro měření času potřebného k sestavení stromu jsem použil funkci clock() z knihovny jazyka C <ctime> o níž lze dohledat veškeré informace zde: [10]. Každé měření jsem provedl 5x a průměr těchto hodnot jak pro data seříděná vzestupně, tak i pro data náhodně uspořádaná lze nalézt v tabulce 1.2. V tabulce se rovněž nachází pro oba případy velikost výsledného stromu v paměti RAM. Vyhledávání v tomto stromu je okamžité a funkcí clock() neměřitelné.

Tabulka 1.2: *Naměřené hodnoty*

	seříděno		neseříděno	
data	Sestavení B+ stromu [s]	Velikost stromu [kB]	Sestavení B+ stromu [s]	Velikost stromu [kB]
2gm1M[_sort].txt	8,7248	211 372	7,7936	168 432
CZ[_sort].txt	74,5976	1 486 364	68,4634	1 385 624
Rt[_sort].txt	1,5684	31 484	1,2926	26 152

	Nejhorší případ			Průměrný případ		
	Insert	Search	Select	Insert	Search hit	Search miss
Indexované pole	1	1	M	1	1	1
Setříděné pole	N	N	1	N/2	N/2	N/2
Setříděný spojový seznam	N	N	N	N/2	N/2	N/2
Nesetříděné pole	1	N	NlgN	1	N/2	N
Nesetříděný spojový seznam	1	N	NlgN	1	N/2	N
Binární vyhledávání	N	lgN	1	N/2	lgN	lgN
Binární vyhledávací strom	N	N	N	lgN	lgN	lgN
Red-black tree	lgN	lgN	lgN	lgN	lgN	lgN
Randomized tree	N*	N*	N*	lgN	lgN	lgN
Hashing	1	N*	NlgN	1	1	1

[3] str 494

5 Závěr

Základní text celé práce je ve stylu „ZP-Normální“.

Závěrečná kapitola obsahuje zhodnocení dosažených výsledků se zvlášť vyznačeným vlastním přínosem studenta. Povinně se zde objeví i zhodnocení z pohledu dalšího vývoje projektu, student uvede náměty vycházející ze zkušeností s řešeným projektem a uvede rovněž návaznosti na právě dokončené projekty (řešené v rámci ostatních bakalářských/diplomových prací v daném roce nebo na projekty řešené na externích pracovištích).

Použitá literatura

- [1] DVORSKÝ, Jiří. Algoritmy I : Pracovní verze skript [online]. 2008 [cit. 2014-06-10]. Dostupné z: <http://www.cs.vsb.cz/dvorsky/Download/SkriptaAlgoritmy/Algoritmy.pdf>
- [2] PROKOP, Jiří. Algoritmy v jazyku C a C++ : praktický průvodce. 1. vyd. Praha: Grada, 2009, 153 s. ISBN 978-80-247-2751-6.
- [3] SEDGEWICK, Robert. Algorithms in C (Parts 1-4), 3. vyd. Addison-Wesley, 1998, 702 s. ISBN 0-201-31452-5.
- [4] GUTTMAN, Antonin. R-Trees: A Dynamic Index Structure for Spatial Searching, SIGMOD'84, Proceedings of Annual Meeting, Boston, Massachusetts, June 18-21, 1984 [online], s. 47-57. [cit. 2014-06-10]. ISBN 08-979-1128-8. Dostupné z: <http://www-db.deis.unibo.it/courses/SI-LS/papers/Gut84.pdf>
- [5] CHACON, Scott. Pro Git [online]. Praha: CZ.NIC, 2009, 263 s. [cit. 2014-06-11]. Edice CZ.NIC. ISBN 978-80-904248-1-4. Dostupné z: <http://i.info.cz/files/root/k/pro-git.pdf>
- [6] ČEŠKA, Z. – HANÁK, I. – TESAŘ, R. Proceedings of the 7th Annual Conference ZNALOSTI 2008, Bratislava, Slovakia, February 2008, s. 54-65. ISBN 978-80-227-2827-0. Dostupné z: <http://textmining.zcu.cz/publications/Teraman-Znalosti2008.pdf>
- [7] CORMEN, Thomas H. Introduction to algorithms. 2nd ed. Cambridge: MIT Press, 2001, xxi, 1180 s. ISBN 02-620-3293-7.
- [8] Komplexní Český a Slovenský wordlist ke stažení. GpsFreemaps.net - Mapy Garmin Zdarma [online]. 2008 [cit. 2014-07-12]. Dostupné z: <http://gpsfreemaps.net/navody/security/komplexni-cesky-a-slovensky-wordlist-ke-stazeni>
- [9] Notepad++ [online]. 2011 [cit. 2014-07-13]. Dostupné z: <http://notepad-plus-plus.org/>
- [10] Clock - C++ Reference. C++ Reference [online]. 2000-2014 [cit. 2014-07-13]. Dostupné z: <http://www.cplusplus.com/reference/ctime/clock/>
- [11] Get-Random. Microsoft TechNet [online]. 2012 [cit. 2014-07-13]. Dostupné z: [http://technet.microsoft.com/en-us/library/hh849905\(v=wps.620\).aspx](http://technet.microsoft.com/en-us/library/hh849905(v=wps.620).aspx)

---

6 Seznam příloh

Příloha A:	Naměřené hodnoty.....	II
------------	-----------------------	----

Součástí BP/DP je CD/DVD.

Adresářová struktura přiloženého CD/DVD:

Příloha A: *Naměřené hodnoty*

Tabulka A.1: Tabulka naměřených hodnot pro B+ strom

	Setříděné N-gramy	Nesetříděné N-gramy
	Sestavení B+ stromu [s]	Sestavení B+ stromu [s]
2gm1M[_sort].txt	8,734	7,812
	8,672	7,781
	8,672	7,797
	8,781	7,781
	8,765	7,797
průměr	8,7248	7,7936
CZ[_sort].txt	74,596	68,846
	74,674	68,408
	74,576	68,299
	74,612	68,356
	74,530	68,408
průměr	74,5976	68,4634
Rt[_sort].txt	1,578	1,328
	1,562	1,277
	1,562	1,281
	1,578	1,281
	1,562	1,296
průměr	1,5684	1,2926